

บทที่ 2

หนังตะลุง

(Nang Talung)

ความนำ

หนังตะลุงเป็นศิลปะการแสดงพื้นเมืองชนิดหนึ่งในทางภาคใต้ของไทย และเป็นศิลปะการแสดงที่เป็นที่รู้จักกันดีจนเรียกได้ว่าเป็นลักษณะเด่นของวัฒนธรรมคนไทยทางภาคใต้อย่างหนึ่ง เวลาที่มีการเอ่ยถึงศิลปะพื้นเมืองของภาคใต้ทุกครั้ง ก็จะต้องได้ยินชื่อของหนังตะลุงอย่างขาดเสียมิได้ ควบคู่ไปกับมโนห์ราและเพลงบอก ทำนองเดียวกับที่หมอลำเป็นสัญลักษณ์ของภาคอีสานและการฟ้อนเป็นสัญลักษณ์ของภาคเหนือ เป็นต้น

การแสดงหนังตะลุงนับว่าเป็นการละเล่นพื้นเมืองที่ยังคงมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตประจำวันของคนทางภาคใต้ ในทุกเพศ ทุกวัย ทุกชนชั้น ไม่ว่าจะเป็นคนเมืองหรือคนชนบท จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจว่าในยุคที่ศิลปะพื้นบ้านกำลังสลายไปเป็นส่วนใหญ่ แต่หนังตะลุงกลับเป็นสื่อที่ยังทำหน้าที่ของตนได้อย่างสมบูรณ์ กล่าวคือ ในยุคสมัยที่คนนิยมบริโภคสินค้าจากต่างประเทศ ดูภาพยนตร์จากโรงภาพยนตร์ตามห้างสรรพสินค้าใหญ่ ๆ แต่ในขณะเดียวกันเราก็ยังสามารถพบการแสดงหนังตะลุงได้จากสื่อบนเทปผ่านสื่อมวลชนอื่น ๆ เช่น วิทยุ รายการโทรทัศน์ของสถานีท้องถิ่น งานประจำปีหรืองานเทศกาลสำคัญ ๆ อยู่เสมอ นอกจากนี้ คนรุ่นหลังก็ยังสนใจและร่วมสืบทอดการแสดงหนังตะลุงเอาไว้ก็ยังมีอีกเป็นจำนวนมาก ดังนั้นการแสดงหนังตะลุงจึงยังคงเป็นสื่อที่มีความหมายเป็นพิเศษทั้งในอดีตและปัจจุบัน

2.1 ประวัติความเป็นมาของหนังตะลุง

การเล่นเงาโดยใช้รูปหนังที่นิยมเล่นกันในเอเชียอาคเนย์แบ่งได้เป็น 2 แบบ คือ แบบแรกเป็นแบบหนังใหญ่ของไทยและหนัง “สแบก” (Nang Sbek) ของเขมร ซึ่งรูปหนังหรือหนังมีขนาดใหญ่และส่วนแขนติดนิ่งอยู่กับขาเคลื่อนไหวไม่ได้ ส่วนอีกแบบหนึ่งรูปมีขนาดเล็กกว่า แขนมีรอยต่อเป็นข้อทำให้เคลื่อนไหวได้ แขนหนึ่งหรือทั้งสองแขน แบบหลังนี้เป็นที่นิยมกันอย่างกว้างขวางกว่าแบบแรก มีเล่นทั้งในชวา บาหลี สิงคโปร์ มาเลเซีย ลาว เขมร แบบหลังนี้เป็นแบบเดียวกับที่นิยมเล่นกันในภาคใต้ของประเทศไทย

เมื่อศึกษาจากประวัติและสภาพความเป็นจริงจะพบว่า หนังตะลุงแบบอินเดีย บาหลี

มาเลเซีย และไทยภาคใต้ มีความสัมพันธ์กันในหลายประการ เช่น ด้านธรรมเนียมการแสดง รูปหรือตัวหนัง ดนตรี ตลอดจนความเชื่อบางประการ แต่มีรายละเอียดแตกต่างกันตามวัฒนธรรม ประเพณีและศาสนาและการพัฒนาในการแสดงของแต่ละประเทศ โดยเฉพาะหนังชวากับหนังตะลุงในภาคใต้ของประเทศไทยมีร่องรอยของความสัมพันธ์ที่มีต่อกันหลายประการและต่างก็มีวัฒนธรรมของอินเดียสะสมอยู่อย่างเด่นชัด

คนเชิดหนังตะลุงของชวาซึ่งเรียกว่า “ดาลัง” (Dalang) หรือที่ไทยเรียกในเรื่อง อีเหนาว่า “ดาหลัง” นั้นมาจากคำภาษาสันสกฤตว่า “ดาลางก” อันเป็นพระนามของพระอิศวรหรือพระศิวะ เป็นตัวแทนของเทพเจ้าแห่งศิลปการบันเทิงของอินเดีย เทพองค์นี้หนังตะลุงภาคใต้นำมาใช้เป็นตัวสำคัญในการแสดงทุกครั้งคือเป็นรูปพระอิศวรทรงโค อสุภราช หรือที่ชาวภาคใต้เรียกว่า “รูปโค” ซึ่งจะออกหลังจากรูปฤาษีแล้ว เพื่อสวดอุทิศแห่งความบันเทิง

ตามตำนานอินเดียว่าเมื่อโคพระศิวะเร่งระบำ พระนันทซึ่งโดยปกติเป็นเทพที่มีร่างเป็นบุรุษ หัวเป็นโค ประดับอาภรณ์อย่างเทพ ก็จะนั่งตีตะโพนให้จังหวะ ต่อเมื่อพระศิวะจะเสด็จเดินทาง พระนันทจึงจะกลายร่างเป็นโคพาหนะทรง และคำว่า “นันทิ” นอกจากจะแปลว่าเสวกผู้ใหญ่ในพระศิวะแล้ว ยังหมายถึงผู้กล่าวอามุขบทละครคือผู้กล่าวเบิกโรงหรือผู้กล่าวอาศิรวาทด้วย ซึ่งตรงกับบทบาทของพระอิศวรในหนังตะลุงของภาคใต้

องค์พระอิศวรในหนังชวาจะเรียกว่า “พัตระกูรู” (Betera Guru) ตรงกับสำเนียงมณฑลปัตตานีว่า “ปัตตตามอญู” และตรงกับในอีเหนาเรียกว่า “ประตาระกาหลา” ซึ่งใช้คำ “กาล” อันเป็นนามหนึ่งของพระอิศวรต่อท้ายชื่อ

รูปหนังตะลุงชวานอกจากจะมีตัวละครตามชื่อในมหากาพย์เรื่องรามายณะและมหากาพย์ตะแลแล้ว ยังมีตัวละครตัวหนึ่งซึ่งเป็นตัวแทนของมนุษย์ชาติคือ ตัวสมาร์ (Semar) เป็นตัวตลก มีลักษณะหลายประการตรงกับรูปตลกสำคัญของหนังตะลุงของภาคใต้เช่น มีแขนยาวเลยเข่า ลงมา พูดจายอย่างไม่กลมกลืน มีความซื่อสัตย์ ฉลาด มีความเมตตากรุณา (คล้ายตัวสีแก้วของหนังตะลุง) และเป็นตัวที่อยู่ข้างฝ่ายธรรมเสมอ

การเล่นหนังตะลุงทั้งในภาคใต้และของชวา นอกจากจะเล่นเพื่อความบันเทิงแล้ว ยังแสดงประกอบพิธีกรรม เช่น การเชิญวิญญาณบรรพบุรุษให้มาทำการอภิบาลครอบครัว พิษผลสัตว์เลี้ยง หรือเพื่อขับไล่ความเจ็บไข้ได้ป่วย ขับผีร้าย ที่จะมาทำอันตราย และในโอกาสนั้นจะมีการ เช่น สรงสังเวद्यด้วยอาหาร ดอกไม้รูปเทียน มีพิธีกรรมประกอบคล้ายคลึงกัน

แนวการแสดงของหนังชวาก็คล้ายคลึงกับของภาคใต้อีกคือ นอกจากเขาจะแสดงเรื่องรามายณะและมหากาพย์ตะแลแล้ว ยังแสดงเป็นนิทานปรัมปราเกี่ยวกับการอธิบายที่มาของสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ การต่อสู้ระหว่างสุรกับอสูร เรื่องสิ่งที่มีอิทธิฤทธิ์ และรูปร่างพิสดาร หรือนิยายเกี่ยวกับแม่

โศภและ ความเมตตาของแม่โศภและบางทีก็เป็นเรื่องจินตนิมิตเกี่ยวกับความรักระหว่างเทพกับมนุษย์ ฯลฯ

นอกจากนี้หนังมาเลเซีย (Wayang Kkalit) หนังชะวา (Wayang Yawa) ยังมีส่วนอื่น ๆ ที่คล้ายกับหนังตะลุงของภาคใต้อีกหลายประการ เช่น การปลูกโรงแสดง ซึ่งทำเป็นรูปสี่เหลี่ยม ยกพื้นสูงและพื้นลาดไปข้างหน้า ส่วนหลังโรงแคบกว่าส่วนหน้าเล็กน้อย โรงแบบเดียวกันนี้มีในบาห์ลีด้วยและการวางโคมไฟระหว่างจอกับตัวนายหนัง การใช้หยวกกล้วยปักตัวหนัง การปักตัวหนังที่ยังไม่เชิดโดยแยกตัวหนังฝ่ายดี ฝ่ายชนะ (ฝ่ายธรรมะ) ไว้ทางขวามือ ส่วนตัวชั่วตัวที่ฝ่ายแพ้ (ฝ่ายอธรรม) และตัวประกอบเบ็ดเตล็ดไว้ทางซ้ายมือ การให้นักดนตรีนั่งอยู่หลังของนายหนัง การเชิดรูปโดยให้เฉพาะส่วนยอดของรูปสัมผัสจอเพื่อให้ส่วนอื่น ๆ เคลื่อนไหวได้ซึ่งสะดวกกว่าการที่จะเอารูปหนังไปติดแน่นกับจอโดยตลอด

ในการเล่นหนังตะลุงมีหลักฐานในวรรณกรรมท้องถิ่นว่าเล่นมานานแล้ว อย่างน้อยก็ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย แต่คำว่า “หนังตะลุง” เพิ่งเกิดขึ้นในสมัยรัชการที่ 5 ของกรุงรัตนโกสินทร์ แต่ก่อนนี้คงเรียกกันว่า “หนัง” และบางทีก็เรียก “หนังควน” แม้ปัจจุบันนี้ชาวใต้จริง ๆ ก็คงเรียกสั้น ๆ ว่า “หนัง” คำว่า “หนังตะลุง” นั้นเป็นคำซึ่งชาวภาคกลางเรียกก่อนแล้วภายหลังชาวใต้บางคนจึงมาเรียกตาม

2.2 องค์ประกอบของคณะหนังตะลุงและอุปกรณ์ในการแสดง

2.2.1 จำนวนคนในคณะหนัง แต่เดิมหนังตะลุงที่สมบูรณ์แบบจริง ๆ คณะหนึ่ง ๆ จะมีประมาณ 8-10 คน เป็นนายหน้า 2-3 คน มือทับ 1 คน มือโหม่งและกรับ 1 คน มือปี่ 1 คน มือกลอง 1 คน มือซอ 1-2 คน มือฉิ่ง 1 คน คนแบกแผงจัดรูปยืนรูป 1 คน และหมอประจำโรงอีก 1 คน ในชั้นหลังนิยมนายมือหนังเพียงคนเดียว คนแบกแผงก็ยกให้เป็นภาระของลูกคู่คนใดคนหนึ่งและไม่มีหมอประจำโรง จำนวนคนในคณะหนึ่ง ๆ จึงเหลือเพียง 6-9 คนเท่านั้น

2.2.2 โรงหนัง จะปลูกโรงยกพื้นสูงประมาณ 2 เมตรเศษ กว้างยาวประมาณ 2.5 x 3 เมตร หลังคามันแบบเพิงหมาแหงน ด้านข้างทั้ง 2 ของโรงปิดกันมิดชิด ด้านหลังกันเว้นพอเป็นช่องประตูขึ้นลงได้ ด้านหน้าจึงจอผ้าขาว “มอบ” คือทำให้เรียบโดยการขลิบริมด้วยผ้าแถบแดงหรือน้ำเงินทั้ง 4 ด้าน ขนาดจอประมาณ 1.5 x 2 เมตร ภายในโรงวางต้นกล้วยในแนวนอนติดกับจอต้นหนึ่งสำหรับใช้ปักตัวหนังที่จะออกจากด้านข้างวางอีกต้นหนึ่งสำหรับปักรูปหนังตัวอื่น ๆ ถัดจอเข้ามาประมาณเกือบ 1 ฟุตและสูงจากพื้นในระยะพอ ๆ กันแขวนตะเกียงหรือดวงไฟไว้ ด้านบนจึงเชือกสำหรับแขวนรูปหนังอีกจำนวนหนึ่ง โรงหนังตะลุงจะปลูกในที่โล่งแจ้งนอกตัวอาคาร

2.2.3 รูปหนังหรือตัวหนัง หนังคณะหนึ่ง ๆ มีรูปหนังประมาณ 120-200 ตัว เก็บไว้ใน

แผงหรือที่รูปหนังที่ทุกคณะต้องมีคือ ฉายี พระอิศวร หนุมาน เจ้าเมือง นางเมือง ตัวพระ ตัวนาง ยักษ์ ตัวตลกและเทวดา แต่ละประเภทจะมีจำนวนมากน้อยต่างกันตามความจำเป็นของแต่ละคณะ ส่วนรูปอื่น ๆ แล้วแต่หนังคณะไหนต้องการตัวอะไรก็ตัดเพิ่มเติมรูปหนังตัดจากหนัง โศกกระบือเป็นพื้น อาจมีหนังกระจง เล็ง ค่าง แพะ ฯลฯ บ้าง แต่ไม่ผู้จะมากนัก รูปหนังจะแกะสลักลายระบายสีให้สดใสงดงาม ลักษณะของตัวหนังตะลุงบางประเภทจะวิวัฒนาการไปเรื่อย ๆ ตามยุคสมัย ส่วนที่เห็นได้ชัดเจนคือการแต่งกายและรูปทรงของตัวพระนาง แต่บางประเภทยังคงยึดถือรูปลักษณะเดิมไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งรูปตัวตลก ทั้งนี้เพราะรูปตลกนั้นตัดทำขึ้นโดยเลียนมาจากคนจริง เวลาแสดงก็ให้อู่นิสัยใจคออย่างคนที่เป็นต้นแบบ

2.2.4 เครื่องดนตรี ที่สำคัญมีทับกับโหม่ง ทับเป็นเครื่องกำกับจังหวะ ลีลาและบทบาท โหม่งประกอบเสียงให้ไพเราะ ส่วนดนตรีอื่น ๆ เป็นเครื่องปรุปรุสให้ครึกครื้นนำฟังเท่านั้น มีฉิ่ง กรับ ซอด้วง ซออู้ ปี่ กลอง ปัจจุบันหนังตะลุงบางคณะนำเครื่องดนตรีสมัยใหม่เข้าไปประสมด้วยก็มี ได้แก่ ออร์แกนและกีตาร์ เป็นต้น

2.2.5 เรื่อง (นิยาย) ที่ใช้แสดง หนังตะลุงสมัยก่อนแสดงเรื่องรามเกียรติ์และเรื่องจากวรรณคดีและนิยายพื้นบ้านเช่น อิเหนา พระอภัยมณี นางสิบสอง แก้วหน้าม้า วรวงศ์ สุวรรณหงส์ ลักษณะวงศ์เป็นต้น แต่ปัจจุบันนี้แสดงเรื่องที่คิดผูกขึ้นเองโดยอิงวรรณคดีเก่า ๆ แบบจินตนิมิตบ้าง และมีลักษณะสะท้อนชีวิตและสังคมจริง ๆ บ้าง

เนื่องจากบทพากย์หนังตะลุงมีลักษณะเป็นมุขปาฐะ นายหนังจำเป็นต้องเป็นผู้ที่มีปฏิภาณ เพราะการพากย์หนังจะมีทั้งบทขับ (บทร้อง) และบทเจรจา (บทสนทนา) รูปแบบคำประพันธ์จึงมีทั้งร้อยแก้วและร้อยกรองปะปนกัน กล่าวคือ

บทเจรจา บทเจรจาหรือบทสนทนาใช้พากย์ตอนเครื่องดนตรีหยุด ขณะพากย์บทเจรจาอาจใช้ฉิ่ง กลับ โหม่ง ให้จังหวะประกอบคำพูดบางคำ เพื่อช่วยสร้างบรรยากาศ เช่น ตอนโกรธ ฉับเสียงทับให้เห็นว่าเกิดอารมณ์โกรธ ตอนตบตีกันก็ฉับทับตามจังหวะที่ตบตีกันเป็นต้น ภาษาที่ใช้ในการเจรจา แบ่งออกเป็น 2 พวกคือ

- ภาษากลาง ใช้กับตัวพระนาง ท้าวพระยามหากษัตริย์ ยักษ์ตัวสำคัญ ๆ โดยมีการเลียนเสียงภาษากลางแต่ใช้คำภาษาใต้ปน
- ภาษาถิ่นใต้ ใช้กับตัวตลกทุกตัว แต่ละตัวจะมีสำเนียงต่างกัน ตัวตลกตัวหนึ่ง ๆ จะมีสำเนียงและลีลาการพูดเป็นเฉพาะตัวไม่ว่าตัวตลกนั้นจะเป็นของหนังตลกคณะใดต้องใช้สำเนียงการพูดและลีลาการพูดแบบเดียวกัน ซึ่งคนพากย์จะต้องฝึกฝนเป็นพิเศษ นอกจากนี้ใช้กับ ฉายี (เป็นฉายีที่ใช้ประกอบในเรื่อง ไม่ใช่ฉายีที่ออกครั้งแรกตอนเริ่มการแสดง) หรือยักษ์ตัวรอง ๆ ก็มักเจรจาทับเป็นภาษาถิ่นใต้ เสนา นางสนมก็เช่นกัน

บทเจรจาของแต่ละตัวผู้เชิดจะต้องใช้ศิลปะ คือ การสรรถ้อยคำมาให้เหมาะกับลักษณะนิสัยและพื้นเพภูมิหลังของตัวละครนั้น ๆ เช่น บางตัวสอนนิสัยหึง สุภาพ ฉลาดหรือโง่ ก็ต้องใช้ถ้อยคำที่ช่วยบอกลักษณะนิสัยนั้น ๆ ทุกถ้อยคำ การแทรกปรัชญาชีวิต คติต่าง ๆ ก็มักแทรกในบทเจรจา เช่น ล้อเลียนสังคม ล้อเลียนข้าราชการ อบรมเยาวชน สอนหลักวิชาศาสนา ฯลฯ บทเจรจาของหนังตะลุงจึงเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้หนังตะลุงแต่ละคณะได้รับความนิยมสูงต่ำแตกต่างกันออกไป

บทขับหรือบทร้อง บทขับใช้สำหรับขับหรือร้องเป็นทำนอง บทขับจึงเป็นบทกลอนซึ่งปกติเป็นกลอนสด (เว้นแต่บางหนังบางคนที่ยังไม่ชำนาญจึงใช้กลอนที่แต่งไว้ล่วงหน้าและมีบางคนใช้บทกลอนที่คนอื่นแต่งให้) บทขับนอกจากจะใช้พากย์ฤๅษี พระอิศวรและตัวปราชญ์น้ำบทแล้วยังใช้สำหรับการบรรยายเช่น บรรยายเรื่อง บรรยายการแต่งกาย บรรยายฉากหรือบรรยายความรู้สึกนึกคิดของตัวละครที่ใช้บทขับแทนบทเจรจาก็มีบ้างแต่เป็นบทสั้นๆ เพื่อให้คนตรีรับสลับกับคำเจรจา บทขับแต่งเป็นคำประพันธ์หลายชนิด ปกติจะใช้กลอนแปด นอกจากนี้จะใช้กลอนหก กลอนสี่ กลอนสามห้า ที่แต่งเป็นกาพย์จะใช้กาพย์ยานี กาพย์ฉบังและกาพย์สุรางคนางค์ และมีบ้างที่แต่งเป็นร้อยโบบราณ เช่น บทพากย์ฤๅษี พระอิศวร ตัวอย่างเช่น

- ร้อยโบบราณใช้เป็นบทพากย์ฤๅษี มีท่วงทำนองขลัง เครื่องขริม แต่การพากย์นายหนังจะพากย์แบบเบา ๆ แบบภาวนาเช่น

โอม นโม มัสการ	พระครูอาจารย์ท่าน
ให้ตั้งฟ้าแลตั้งดิน	ตั้งพระสมุทรและสายสินธุ์
ตั้งพระอินทร์ตั้งพระพรหม	ตั้งพระยมตั้งกาฬ
ตั้งพระจตุโลก	บาลตั้งบาดาลทั้งสี่
ตั้งนางธรณีสาร	ฯลฯ

- กลอนแปด หรือกลอนสุภาพ นิยมใช้พากย์ตอนไหว้ครู ดำเนินเรื่องและบรรยายทั่ว ๆ ไป เช่น

ปราณตึงตั้งสติที่ระลึก	มนนีกนอบนบเคารพสาม
ไหว้พระพุทธรูปสุดสมอุดมงาม	เสด็จข้ามพ้นเขตกิเลสมาร
พระทรงเป็นองค์ปฐมบรมปราชญ์	ทรงตัดขาดจากวงวิญญูะสงสาร
อำนาจคุณบุญฤทธิ์พิชิตมาร	เข้านิพพานดับขันธด้วยปัญญา

- กลอนสี่หรือกลอนกบเต็น นิยมใช้สำหรับบทหมอลำ พรรณาคความงาม บทสังวาส ให้ความรู้สึกเป็นสุขรื่นเริงหรือตลกคะนอง ทั้งนี้เพราะมีลีลาอ้อยอิงชวนหรรษา ดังทำนองว่ากลอนสี่เรียกว่า “คำคอน” ดังตัวอย่างกลอน

วัยรุ่นลิบลิ่ ปลายปีลิบห้า	เต็มสาวขึ้นมา น่าเรียงเคียงหมอน
แขวนสร้อยไข่มุกขี้นวลคองอ่อน	งามหล่อนยามยิ้ม งามพริ้มยวนตา
งามคมสมส่วน ถิ่นนวลคั้งครัด	เสื่อบางนางตัด สีนี้น้องใส่
ยังไม่มีเจ้า มองเข้าชวนใจ	ก่อนผลัดตัดใหม่ เหมือนไฟใกล้ฟาง

- กลอนหกกร้าวแข็ง นิยมใช้สำหรับบทที่ให้อารมณ์คึกคัก ไม่พึงใจ ชวนให้ตื่นเต้น หวาดเสียวเพราะใช้คำน้อยกระชับ ทำนองกลอนเช่นเดียวกับกลอนสุภาพเช่น

ตัดทาง กลางดง พงษ์ฉลุ	ฝูงสัตว์ หมีเฒ่า เล่นหนี
ด้วยฤทธิ์ อำนาจ อสุรี	พงพี ห้วนไหว ไปทุกทิศ
เสื่อสาธ กลางป่า หนีหลบ	ไม่ยอมพบ มารไพร ใจอมหิต
พฤษยาสูง ยุงใหญ่ ใบปลิด	ที่ต้นนิค โคนหัก มีพิภราน....ฯลฯ

- กลอนสาม มีลักษณะคล้ายกลอนแปด ต่างแต่แยกออกเป็น 3 คำ กับ 5 คำ สลับกันไป แต่การสัมผัสต่างไปจากกลอนแปด นิยมใช้พากย์เรื่องราวตอนที่ชมธรรมชาติ เพื่อให้ได้บรรยากาศรื่นรมย์ กลอนประเภทนี้ไม่มีดนตรีรับเหมือนกลอนลอดโหม่ง เช่น

หอมดอกไม้ พระพรายพิศรวริน	ชื่นอารมณ์ แสนสุขสมหนักหนา
โยทกา โนนดอกกรรณิการ	บานชูช่อ บานขึ้นล่อภมร
ภมรตัวใหญ่ โผเข้าโคลเข้าเกล้า	ถ้าเปรียบสาว บ่าวเข้าชมเกสร
ของสงวน มีควรให้ใครต่อม	ถูกเข้าดม พอด้องลมกลีบโรย

- กาพย์ยานี 11 ใช้กาพย์ตอนพรรณาคความรู้สึก เช่น คร่ำครวญ อาลัย การพริศพราศ หรือบางครั้งก็ใช้พากย์ชมธรรมชาติทั่ว ๆ ไปก็มี การพากย์กาพย์ยานี ใช้เป็นกลอนลอดโหม่งก็ได้ เช่น

ตะวันชายบ่าคล้อย	เห็นนกน้อยบินเคียงผัว
จู้จี้กันสองตัว	แต่ผัวข้าขำคอยหาย
โอ้วว่าเวร โอ้วว่ากรรม	ชายไหนหนอข้าทำได้

จึงพรากจากชาย

อยู่เดียวในสายดงเนิน

ชะนี้เรียกเพรียกชื่อ

เสียงวู้วู ริมเขาเงิน

- ภาพยนตร์ บัง นิยมใช้พากย์บทพระอิศวร แต่คำที่ใช้ในการพากย์ มักจะมากกว่าคำตามกำหนดในภาพยนตร์บ้างเพื่อให้ฟังตะกุกตะกักดูขลังขึ้น ภาพยนตร์นี้ยังทราบว่าได้นำมาพากย์ถึงหัวคำด้วย (จึงทำให้ผู้รับบางท่านว่าเป็นการเอาแบบอย่างมาจากหนังใหญ่) เช่น

ข้าจะไหว้บาทพระเจ้าทั้งสามองค์ พระอิศวรผู้ทรง พระยาโคตสุภราชฤทธิธอรอน

ข้าจะไหว้พระนารายณ์เจ้าทั้งสี่พระกร ทรงครุฑพิระเหินจร พระชินรินทร์เรืองวงศ์

ข้าจะไหว้บาทท่านผู้ทรง พระยามหาสุวรรณเหมหงส์ พระอิทธิฤทธิ์เรืองนาม

สามองค์ทรงภพทั้งสาม สามโลกเกรงขาม พระเดชพระนามลือขจร

2.2.6 โอกาสที่ก่อให้เกิดการแสดง หนังสืตละสูงนั้นมืหลายชนิดมากและหนังสืตละสูงก็ทำหน้าทืแตกต่าง ๆ กันออกไปในแต่ละโอกาสและช่วงเวลามีการแสดงบ่อยมากที่สุดจะเป็นระหว่างเดือนมีนาคมถึงเดือนกรกฎาคม ซึ่งเป็นช่วงที่เสร็จสิ้นจากการเกี่ยวข้าว จนถึงการไถหว่านครั้งต่อไป เรียกว่าเป็นช่วงที่ว่างจากการทำนา และสอดคล้องกับสภาพทางภูมิอากาศ คือ เป็นฤดูแล้งสามารถเดินทางได้สะดวก และแสดงในที่กลางแจ้งได้อย่างราบรื่นไม่ต้องกลัวฝน รัะยะนี้เราจะพบว่ามืงานชนิดต่าง ๆ เกิดขึ้นทั่ว ๆ ไปโดยเฉพาะเดือนเมษายนถึงพฤษภาคม

โอกาสของการแสดงสามารถแบ่งได้เป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

งานบ้าน งานชนิดนี้จัดขึ้นโดยหัวหน้าครัวเรือนแต่ละแห่ง ซึ่งว่าจ้างให้นายหนัง นำคณะมาแสดงที่บ้านหรือบริเวณใกล้ ๆ บ้านของตนในโอกาสต่าง ๆ กัน ซึ่งเราสามารถจำแนกย่อย ๆ ลงไปอีกเป็น 3 ประเภท คือ

ก) งานพิธีเกี่ยวกับชีวิต (transitional rites หรือ rites de passage) คืองานที่มีขึ้นเป็นการฉลองหรือประกาศการเปลี่ยนสถานภาพครั้งสำคัญ ๆ ในชีวิตของแต่ละบุคคล เช่น การเกิด การโกนจุก การแต่งงาน การบวช การตาย เป็นต้น

ข) งานทำบุญที่เกี่ยวกับบ้านหรือทำที่บ้าน เช่น งานทำบุญอาบน้ำคนแก่ งานทำขวัญข้าว

ค) งานแก้บน หรือบางทีเรียกว่าแก้ เหมลย (หรือแก้เหมรย) นั้น เป็นส่วนหนึ่งของความเชื่อในอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ว่าสามารถจะดลบันดาลสิ่งต่าง ๆ ที่ต้องการให้ได้ วิธีการปฏิบัติของการบนก็เริ่มที่เมื่อต้องการสิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นพิเศษก็สามารถขอต่ออำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ โดยที่สัญญาว่าเมื่อได้สิ่งที่ต้องการแล้ว จะแลกเปลี่ยนด้วยการให้ของอย่างใดอย่างหนึ่งเป็นการตอบแทน

ถ้าพิจารณาในแง่ของบทบาทของการแสดงหนังตะลุงในงานบ้านแบบต่าง ๆ แล้ว ก็อาจจะกล่าวได้ว่า หนังตะลุง ทำหน้าที่สองแบบคือ เป็นผู้ให้ความบันเทิงและเป็นผู้มีบทบาททางด้านพิธีกรรมและความเชื่อ

งานวัด งานวัดเป็นงานที่จัดขึ้นโดยกรรมการของวัดต่าง ๆ และในปัจจุบันมักจะมีความมุ่งหมายเพื่อจะหารายได้เข้าวัดเป็นส่วนใหญ่ งานวัดอาจจะกำหนดวันเวลาให้ตรงกับวันนักขัตฤกษ์หรือวันสำคัญทางศาสนา ประเพณีตรุษจีนสารทต่าง ๆ ที่สำคัญหรือหากวัดมีวัตถุประสงค์โดยเฉพาะเพื่อหารายได้ เช่น ต้องการสร้างโบสถ์ ฝังลูกนิมิตร์ ก็สามารถจะจัดงานขึ้นได้โดยเฉพาะ

งานจัดรายการ งานประเภทนี้มีหลักการคล้ายคลึงกับงานวัดมาก ผิดกันแต่ว่าคนจัดไม่ใช่วัด แต่อาจจะเป็นคนหรือสถาบัน เช่น โรงเรียน อำเภอ จังหวัดบางแห่ง นอกจากนั้นในขณะที่งานของวัดคนที่ไปจะมีความรู้สึกว่าได้ไปร่วมทำบุญหรือมีความเกี่ยวข้องกับศาสนาอยู่บ้าง แต่งานจัดรายการถือว่าเป็นงานที่จัดขึ้นเพื่อค้ากำไรเพียงอย่างเดียว โอกาสที่จะจัดงานเช่นนี้ไม่มีกฎเกณฑ์ตายตัว อาจจะจัดงานตรุษ งานเทศกาล และเรียกชื่องานนั้น ๆ ตามชื่อวันสำคัญ หรือหากจัดไม่ตรงกับวันสำคัญอะไรเลยก็สามารถจะจัดได้และเรียกชื่องานว่างานจัดรายการเฉย ๆ ก็ได้ สำหรับช่วงเวลาที่ใช้ในงานแสดงนั้น ปกติหนังตะลุงจะเริ่มแสดงตั้งแต่หัวค่ำ (ประมาณ 21.00 น.) อาจแสดงเพียงครึ่งคืนหรือตลอดคืนก็ได้ (โดยมากมักจะแสดงตลอดทั้งคืน) ถ้าแสดงตลอดคืนมักจะหยุดพักตอนเที่ยงคืนประมาณ 1 ชั่วโมง แล้วก็แสดงต่อไปจนสว่าง ปัจจุบันนี้หนังตะลุงยังสามารถแสดงเพื่อบันทึกเทปวิทยุและโทรทัศน์ได้ด้วย ทำให้โอกาสในการแสดงหนังตะลุงมีมากขึ้น

2.2.7 ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับหนังตะลุง คือความเชื่อทางไสยศาสตร์และพุทธศาสนาแบบชาวบ้าน โดยสามารถรวบรวมความเชื่อของหนังตะลุงไว้หลายประการที่สำคัญคือ

ความเชื่อเกี่ยวกับครุหมอ ครุหมอคือบูรพาจารย์และบรรพบุรุษที่นายหนังแต่ละคนสืบเชื้อสายมา หนังตะลุงเชื่อว่าครุเหล่านั้นยังห่วงใย ผูกพันกับนายหนัง หากนายหนังบูชาเช่นพลีตามโอกาสอันควร ครุหมอก็จะให้คุ้มครอง แต่หากละเลยมองข้ามก็อาจให้โทษได้ หนังตะลุงแทบทุกคนจึงมักจะ “ตั้งหิ้ง” (ตั้งไม้ขนาดเล็กแขวนไว้ข้างฝาในที่สูง) ให้เป็นที่สถิตของครุ ปักธูปเทียน ดอกไม้สำหรับบูชาครุ และจะมีพิธีไหว้ครุเป็นระยะ ๆ เช่น 3 ปีต่อครั้ง ปีละครั้ง เป็นต้น ทั้งนี้แล้วแต่จะตกลงกับครุไว้อย่างไร

ความเชื่อเกี่ยวกับรูปหนัง เชื่อว่ารูปทุกตัวที่ผูกไม้ดับ ผูกมือเบิกปาก เบิกตา ชูบร่างแล้วข้อมมืออาถรรพณ์ ผู้ใดเล่นด้วยความไม่เคารพข้อมมือเกิดอัปมงคลแก่ตน อนึ่งรูปแต่ละประเภทมีศักดิ์ไม่เท่ากัน การจัดเก็บต้องเป็นระเบียบ เป็นหมวดหมู่ และต้องเอารูปที่มีศักดิ์สูงไว้บนเสมอ นอกจากนี้หนังตะลุงยังมีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่อง “รูปศักดิ์สิทธิ์” การทำรูปชนิดนี้ต้องเลือกหนังสัตว์ที่ตายไม่ปกติ เช่น ถูกฟ้าผ่าตาย คลอดลูกตาย และยิ่งเลือกชนิดสัตว์ได้เหมาะกับรูปก็ยิ่งทำให้ขลัง เช่น รูป

ตกลงทำด้วยหนังหมี รูปฤๅษีทำด้วยหนังเสือเป็นต้น รูปบางตัวของหนังบางคณะใช้หนังปลาช่อนอวัยวะเพศบ้าง หนังฝ่าเท้าของบุคคลที่เคารพบ้าง เข้ามาประกอบกับหนังสัตว์ การทำต้องเลือกวันที่เป็นเดชเป็นศรี โดยเริ่มแกะจากส่วนล่างของรูปขึ้นไปสู่ส่วนหัว เพื่อให้เป็นเคล็ดว่า “ขึ้นยอด” คือเป็นเลิศและเจริญ รุ่งเรือง ทำเสร็จแล้วต้องปลุกเสก

ความเชื่อเกี่ยวกับการเดินทาง ก่อนออกเดินทางต้องทำพิธี “ยกเครื่องโดยประโคมดนตรีอย่างสั้น ๆ นายหนังจะบอกกล่าวขอความสวัสดิ์จากครุหม่อ ขณะเดินทางถ้าผ่านสถานที่ศักดิ์สิทธิ์หรือวัดวาอารามเก่า ๆ จะหยุดประโคมดนตรีถวายสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ณ ที่นั้น เมื่อถึงบ้านเจ้าภาพจะว่าคาถา “ทักเจ้าบ้าน” (ทักทายเจ้าที่รักษาบ้าน” แล้วประโคมดนตรีสั้น ๆ เรียกว่า “ตั้งเครื่อง” บางคณะอาจตั้งเครื่องก่อนทำพิธีเบิกโรงก็ได้)

ความเชื่ออื่น ๆ มักเป็นเรื่องไสยศาสตร์ที่ทำเพื่อป้องกันปิดเป่าเสนียดจัญไรขอความสวัสดิ์มีชัยสร้างเมตตามหานิยม เช่น ก่อนขึ้นโรงเดินเวียนโรงทำพิธีปิดเสนียดจัญไร ผูกหนวดรวม (เชือกผูกจอบ) เส้นสุดท้ายพร้อมว่าคาถาผูกใจคน ขึ้นโรงแล้วโรงนั้นเคยมีหนังคณะอื่นใช้เล่นมาก่อนจะสะบัดเสื่อปูโรง เปลี่ยนหยวกปึกรูป เพื่อล้างอาถรรพณ์ ลงอักขระตรงที่นั่งเพื่อกันคุณไสย ตอนเบิกโรงจะขอที่ขอทางจากพระภูมิ นางธรณี ตอนเบิกโรงจะเสกหมากใส่หยวก เหน็บหลังคาถากันฝ่ายตรงข้ามทำคุณไสยเสกหมากเหน็บตะเกียง (สมัยก่อนใช้ตะเกียงเจ้าพายุ) กัน “ทำเกียง” (ทำให้ตะเกียงมอดดับได้ตะเกียงขาด) มีการโอมอ่านคาถา “บังจักกู” กันฝ่ายตรงข้ามทำร้าย ตอนจะเล่นหนังจะว่าคาถา เรียกพระธรรมใส่ร่าง ทำให้มีเสน่ห์ ว่าคาถาเรียกคน คาถาผูกคน เสกน้ำลายอากาศ ชูรูปให้มีวิญญาณ เบิกปากเบิกตา รูป ว่าคาถาเรียกเสียง ถ้ามีคนโลน (ส่งเสียงก่อกวนให้เสียสมาธิ) ก็ว่าคาถาห้ามโลน เป็นต้น บางคนมีการทำคุณไสยแก่ฝ่ายตรงข้ามในรูปแบบต่าง ๆ ด้วย

2.3 ขั้นตอนในการแสดงหนังตะลุง

หนังตะลุงทุกคณะมีขั้นตอนในการแสดงที่ยึดถือปฏิบัติเหมือน ๆ กันจนเป็น “ขนบนิยมในการแสดง” ดังนี้

2.3.1 ตั้งเครื่องเบิกโรง เป็นการทำพิธีเอาฤกษ์ขอที่ตั้งโรงและปิดเป่าเสนียดจัญไร เริ่มโดยเมื่อคณะหนังขึ้นโรงแล้วนายหนังก็จะตีกลองเอาฤกษ์ลูกคู่บรรเลงเพลงเชิด ขั้นนี้เรียกว่า “ตั้งเครื่อง” จากนั้นนายหนังจะแก้แครงรูปออก จัดปักวางรูปให้เป็นระเบียบ ฝ่ายนายหนังจะทำพิธีเบิกโรงโดยเอาเครื่องเบิกโรง (ปกติใช้หมากพลู 9 คำ เทียน 1 เล่ม ถ้าเป็นงาน อปมงคล เพิ่มเสื่อ 1 ผืน หมอน 1 ใบ หม้อน้ำมนต์ 1 ใบ หม้อน้ำทาน 1 ใบ ถ้าเป็นงานแก้บนใช้เทียน 9 เล่ม และเพิ่มข้าวสาร ดอกไม้ และค้ายศิบ และทุกคนต้องมีค่าเบิกโรง ตามแต่นายจะกำหนด เช่น 3 บาท บ้างหรือ 12 บาท บ้าง) มาวางไว้หน้าหยวก ร้องชุมนุมครุเสร็จแล้วเอารูปฤๅษี รูปปรายหน้าบทรูปเจ้าเมืองปักหยวก

ร้องเชิญครุหมอนั่งให้มาคุ้มครอง ขอที่ตั้งโรงจากพระภูมิและนางธรณีแล้วเสกหมาก 3 คำ ชัดทับ 1 คำ เหน็บไว้ที่ตะเกียงหรือดวงไฟ 1 คำ และเหน็บไว้บนหลังคา 1 คำ เป็นการกันเสนียดจัญไร จบแล้วลูกคู่บรรเลงเพลงโหมโรง

2.3.2 โหมโรง เป็นการบรรเลงดนตรีล้วน ๆ เพื่อเรียกคนดู สำเร็จความพร้อม และให้นายหนังได้เตรียมพร้อม เพลงที่โหมโรงอาจแตกต่างกันไปบ้างแต่ส่วนมากจะใช้เพลงไทยเดิม

2.3.3 ออกลึงหัวคำ เป็นธรรมเนียมการแสดงหนังตะลุงสมัยก่อน ปัจจุบันเลิกเล่นแล้ว เข้าใจว่าคงจะได้รับความนิยมจากหนังใหญ่ เพราะรูปที่ใช้เชิดส่วนใหญ่เป็นรูปจับ มีถ้ำอยู่กลางถึง ขวากับลึงคำอยู่คนละข้าง แต่รูปที่แยกเป็นรูปเดียวกับของหนังตะลุงก็มี

2.3.4 ออกฤๅษีเป็นการออกรูปครู เพื่อแสดงการวระต่อครูบาอาจารย์ ไหว้และขอ อำนาจจากเทพเจ้า (พระพรหม พระอิศวร พระนารายณ์และเทพองค์อื่น ๆ หนังบางคณะขออำนาจจากพระรัตนตรัยด้วย) เพื่อปัดเป่าและป้องกันเสนียดจัญไร

2.3.5 ออกรูปพระอิศวรเพื่อเป็นการแสดงการวระเทพเจ้าแห่งความบันเทิง (หนังตะลุงถือว่าพระอิศวรเป็น “ บรมราชท้าวอาจารย์ผู้สั่งสอนสรรพการละเล่นในโลกา ”) ในการออกรูปพระอิศวรนี้ นายหนังต้องใช้ศิลปะการเชิดสุดฝีมือ

2.3.6 ออกรูปละหรือรูปจับ คำว่า “ ละ ” คือ ผู้รบ ออกรูปละ เป็นการออกรูป พระรามกับทศกัณฐ์สู้รบกัน วิธีเล่นใช้ทำนองพากย์คล้ายหนังใหญ่ (ปัจจุบันเลิกออกรูปละ แล้ว)

2.3.7 ออกรูปปราชญ์หน้าบท เป็นรูปผู้ชายถือดอกบัวบ้าง ถือธงชาติบ้างถือเป็นตัวแทนของนายหนัง ใช้แสดงเพื่อไหว้ครู ไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์และผู้ที่นายหนังเคารพนับถือทั้งหมด ตลอดจนใช้ร้องกลอนปรารภฝากเนื้อฝากตัวกับผู้ชม

2.3.8 ออกรูปบอกเรื่องเป็นรูปตัวตลก ปกตินายหนังจะใช้รูปขวัญเมืองเป็นตัวบอกเรื่อง เป้าหมายของการออกรูปนี้เพื่อบอกกล่าวกับผู้ชมถึงเรื่องนิยามที่นายหนังจะหยิบยกขึ้นแสดงบอกชื่อเรื่อง บอกสาระและขอให้ผู้ชมติดตามชม

2.3.9 เกี่ยวจอบเป็นการร้องกลอนสั้น ๆ ก่อนตั้งนามเมือง เพื่อเป็นคติสอนใจแก่ผู้ชมหรือเป็นพรรณนาธรรมชาติ อารมณ์รักหรือความในใจ กลอนเกี่ยวจอบปกติหนังจะแต่งไว้ก่อนและเป็นบทที่สรรเสริญว่าไพเราะคมคาย

2.3.10 ตั้งนามเมืองหรือตั้งเมือง เป็นการเริ่มเรื่องโดยออกรูปกษัตริย์และมเหสีสมมติขึ้นเป็นเมืองๆ หนึ่ง จากนั้นจึงดำเนินเหตุการณ์ไปตามเรื่องที่กำหนดไว้

ในปัจจุบันขั้นตอนการแสดงแตกต่างกันไปจากขนบธรรมเนียมในอดีตบ้าง มีการตัดบางขั้นตอนออกหรือตัดรายละเอียดในบางขั้นตอนออก ทั้งนี้คงเพื่อปรับให้เหมาะสมกับเวลา สถานที่ และคนดูเป็นสำคัญ ขั้นตอนในการแสดงในปัจจุบันคือ การโหมโรง ออกรูปฤๅษี รูปโค (รูปพระอิศวร) รูป

หน้าบท และรูปบอกเรื่อง จากนั้นจะเป็นบทเกี่ยวจอก และตั้งนามเมืองแล้วจึงเริ่มเล่าเรื่องเป็นฉาก ๆ แต่ละฉากจะเริ่มต้นด้วยการขับบทที่แต่งเป็นกลอนสุภาพประมาณ 4 -5 บท แล้วตามด้วยบทเจรจา หรือบทสนทนาระหว่างตัวละครในฉากนั้นๆ ซึ่งมักจะสอดแทรกมุขตลกไว้ด้วย เนื่องจากตัวเอกของเรื่องจะมีตัวตลกทำหน้าที่ที่เป็นคนใช้หรือผู้ติดตามเสมอฉากหนึ่งๆ จึงสามารถมีบทบาทของตัวเอกซึ่งเกี่ยวข้องกับกำเนินเรื่องและบทตลก ซึ่งอาจจะไม่เกี่ยวข้องกับเรื่องมากนัก บทสนทนาของตัวละครจะมีลีลาเฉพาะตัวแตกต่างกันออกไป เมื่อจบฉากก็จะมีการขับบทส่งท้ายแล้วตามด้วยดนตรีคั่นระหว่างฉาก หลังจากนั้นจึงจะเริ่มฉากใหม่ต่อไปตามแบบเดิม

2.4 ประวัติและผลงานของนายฉิ้น อรมุต

นายฉิ้น อรมุต เกิดเมื่อวันที่ 17 กันยายน 2474 ตรงกับวันพฤหัสบดี แรม 6 ค่ำ เดือน 10 ปีมะแม ที่บ้านธรรมโฆษณ์ หมู่ที่ 3 ตำบลสิงห์มื่อ กิ่งอำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา เป็นบุตรคนที่ 4 ของนายยกและนางแหม่ม อรมุต มีพี่น้องรวม 6 คน สมรสกับนางเหี่ยว คงสุวรรณ เมื่อ พ.ศ. 2497 มีบุตรและธิดารวม 8 คน ปัจจุบันอยู่บ้านเลขที่ 116 หมู่ที่ 3 บ้านธรรมโฆษณ์ ตำบลสิงห์มื่อ กิ่งอำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา อันเป็นบ้านเกิดโดยไม่เคยย้ายถิ่นฐานเลย มีอาชีพเล่นหนังตะลุงเพียงอย่างเดียว จนมีหลักฐานมั่นคง คนทั้งหลายรู้จักกันในนาม “หนังฉิ้น ธรรมโฆษณ์” จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 เมื่อ พ.ศ. 2486 จากโรงเรียนวัดธรรมโฆษณ์ สอบได้นักธรรมตรี เมื่อ พ.ศ. 2496

หนังฉิ้น ธรรมโฆษณ์ มีนิสัยชอบศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองเกินพี่น้องคนอื่น ๆ เริ่มอ่านหนังสือเรื่อง “พระอภัยมณี” หนังฉิ้นมาเริ่มอ่านหนังสือต่าง ๆ อย่างจริงจังหลังจากประถมศึกษาปีที่ 4 ได้ 2 ปี คือตั้งแต่ พ.ศ. 2488 เป็นต้นมา เริ่มด้วยหนังสือผูก (ใบลาน) โดยเฉพาะเรื่องพระเจ้าลิขชาติ พระเจ้าห้าร้อยชาติ นิทานต่าง ๆ จากพระสุตรและอื่น ๆ จากสำนักวัดธรรมโฆษณ์ทั้งสิ้น ต่อมาก็ได้อ่านหนังสือเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ตั้งแต่พระพุทธประวัติและหนังสือพุทธธรรมต่าง ๆ อาทิ นวโกวาท วินัยมุข และหนังสือธรรมบทอื่น ๆ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้หนังฉิ้นสามารถสอบนักธรรมตรีได้ภายในปีเดียว ทำให้เมื่อเล่นหนังตะลุงจึงสามารถสอดแทรกความคิด ตามหลักธรรมใน

พระพุทธศาสนาลงไปในทุกบท ทุกตอน ได้อย่างเหมาะสมแก่ทั้งชาวบ้านและผู้มีระดับการศึกษาสูง

เนื่องมาจากยุคสมัยเป็นสำคัญเพราะช่วงที่หนังฉิ้นอายุประมาณ 10 ปี หรือระหว่างปี พ.ศ. 2484 - 2489 นั้นเป็นยุคสมัยของหนังตะลุงจริง ๆ คนเล่นหนังในสมัยนั้นหอมหวล ขึ้นชื่อว่า “นายหนัง” แล้วจะได้รับการนับหน้าถือตา มีผู้นิยมชมชอบ โดยเฉพาะหนังจับ (บ้านคิหลวง) นั้นถึงกับได้รับพระราชทานนามให้เป็นถึง “ขุนลอยฟ้าโพนมหน” ทำให้หนังฉิ้นได้คิดว่า “นายหนังนั้นเป็น

เกียรติและยึดเป็นอาชีพสุจริตเลี้ยงตัวได้” ประกอบกับความเป็นสายเลือดนักกลอนชาวบ้าน จึงทำให้หนังสือเกิดขึ้นจากปรัชญาว่า “ผมต้องเป็นนายหนังสือให้ได้ ต้องเป็นนายหนังสือที่มีชื่อเสียงให้ได้”

หนังสือเริ่มฝึกหัดเล่นหนังสือด้วยรูปที่ทำด้วยกระดาษหรือใบไม้ โดยเฉพาะใบตาล ด้วยเครื่องดนตรีที่ทำขึ้นจากกระป๋อง โดยมีเพื่อนๆ เด็กวัดเป็นลูกคู่เล่นเครื่องดนตรีประกอบให้ จอกี้ได้ผ้าอาบน้ำฝนเก่าๆ ของพระ หรือไม้ก่ผ้าเพดานมุ้ง อาศัยกุฏิพระเป็นทั้งที่เล่น ที่จับบท ที่อ่านหนังสือ รวมทั้งที่กินที่หลับนอน บางทีก็เล่นที่กุฏิท่านเจ้าอาวาส ส่วนคนคู่นั้นหากเป็นฤดูเข้าพรรษา ก็จะมีมากกว่าปกติ เพราะเมื่อชาวบ้านมาฟังเทศน์ฟังธรรมในตอนกลางคืนแล้วก็จะเลยดูหนังสือฝึกหัดด้วย หนังสือฝึกหัดเล่นหนังสือมาโดยที่ไม่มีครูโดยตรงเลย วิธีการเรียนรู้ของนายหนังสือก็คือ ติดตามคู่มือทุกโรงในสมัยนั้น ทั้งที่มีชื่อเสียงและไม่มีชื่อเสียง คู่มือทั้งหน้าโรงและหลังโรงด้วยใจจดใจจ่อ แล้วก็จำแบบอย่างทั้งที่คิดว่าดีและไม่ดีนำไปฝึกเล่นและแก้ไขไปในตัวเสร็จ จนเล่นหนังสือได้ เมื่อเล่นหนังสือเป็นแล้วหนังสือจึงได้เลือกหนังสือจับ บ้านดีหลวงเป็นนายหนังสือขึ้นครู การเป็นศิษย์ขึ้นครูของหนังสือจับ บ้านดีหลวง ทำให้หนังสือได้รับมรดกการเล่นหนังสือหลายประการ คือความรู้ไสยศาสตร์ทางกันและทางแก้ กับได้คำสอนเกี่ยวกับการเชิดรูปและข้อคิดเกี่ยวกับเรื่องหนังสือว่าต้องคิดทำเองให้เป็นไปตามยุคสมัยนิยม ซึ่งเรื่องนี้แหละที่เป็นแรงบันดาลใจอันหนึ่งให้หนังสือแต่งและเขียนเรื่องหนังสือมาจนถึงปัจจุบันนี้ ภายหลังหนังสือก็ได้ไปแสดงตนขอเป็นศิษย์หนังสือกัน ทองหล่ออีก

หนังสือเริ่มต้นเล่นหนังสือด้วยเรื่องที่ยัดจากหนังสืออื่น ๆ พร้อมกันก็หัดแต่งเรื่องเองตั้งแต่ยังไม่จบประถมปีที่ 4 แล้วค่อยแต่งได้ดีขึ้นเมื่อสามารถจับจุดการสร้างเรื่องได้จึงได้คิดแต่งเรื่องขึ้นเล่นเองประมาณว่าเรื่องหนังสือใช้เล่นมาแล้วมีกว่า 100 เรื่อง แต่เท่าที่เก็บรวบรวมหลักฐานได้ประมาณ 51 เรื่อง ในจำนวนนี้เป็นประเภทที่คิดเค้าโครงเรื่องเอง 20 เรื่อง คือ เรื่องนางในฝัน ดันรักดอกศอก นิ้วมือนาง แรงพิศวาส แรงอธิษฐาน สวรรค์บันดาล ราชนิบัติด เทพเจ้าหลงชาติ สามมงกุฏ มัจจุราชสายน้ำผึ้ง สายเลือดขัตติยา สาวสองพันปี กามเทพหลวงเทพธิดาดง วงศ์อำรินทร์ รอยหมึกนิลกาฬ อภินิหารพระสุริยาเทพ แดนอภินิหาร ครูบ้านนอก และคู่รักคู่แค้น ประเภทที่ได้เค้าโครงเรื่องจากที่อื่นมี 14 เรื่อง คือ ตู๊กตาทอง ยอดกตัญญู เจ้าไม่มีศาล เสวตฉัตรนางเจ้า เพื่อนแก้วเพื่อนขวัญ ละครชีวิต (หรือกรรมลิขิต) ราชนิมหากาฬ ทายาทพญา (หรือแหวนประดับชีวิต) จำเลยรัก มัจจุราชเล่นกล หัวรักเหวท่าลาย(หรือแสงวาริน) และน้องแก้ว ประเภทที่แต่งร่วมร่วมกับคนอื่นหรือคนอื่นแต่งมี 4 เรื่อง คือ พรายโพนม (ของหนังสือจับ บ้านดีหลวง) แรงสายเลือด ฟ้าสูงแผ่นดินดำ และเพลิงพยาบาท กับประเภทสุดท้ายคือที่ไม่แน่ใจว่าคิดเองหรือได้เค้าเรื่องจากที่ใด มี 13 เรื่อง อำนาจพรหมลิขิต สายฟ้าลาดิน สวรรค์ลวง พลชีพเพื่อชู สายเลือดลี้ลับ คมพยาบาท ฆาตกรเหนือเมฆ ดอกฟ้าละอองดิน ฟ้าประกาศิต และคัมภีร์ดำ ในจำนวนเรื่องดังกล่าว หนังสือได้เขียนไว้เป็น

ลายลักษณ์อักษร เป็นเรื่องหนังสือที่สมบูรณ์แล้วไม่ต่ำกว่า 30 เรื่อง โดยที่ไม่เคยมีนายหนังคนใดเคยทำเช่นนี้มาก่อน

หนังฉิ้นไม่เพียงสร้างสรรค์แต่งงานเขียนเท่านั้น แต่ยังสามารถสร้างตัวละครตัวหนึ่งชื่อ “ไอโห่ง” เป็นที่ชื่นชอบในวงการผู้ดูหนังตะลุงอีกด้วย หนังฉิ้นทั้งเป็นผู้คิดและตัดรูปเอง จากการสังเกตเห็นสภาพพวกชีเมาในหมู่บ้าน ที่เมื่อมาแล้วจะพูดจาโง่ ๆ เลอะเทอะ เอาเรื่องเอาราวไม่ได้ พร้อมกับก็ได้สอดใส่แง่มุมนำคิดในชีวิตประจำวันที่ทุกคนมองข้ามให้เป็นบุคลิก แต่เมื่อได้ฟังออกจากปากของ “ไอโห่ง” แล้ว ทุกคนจะต้องอึ้งหัวด้วยความขบขัน พร้อมทั้งที่ใจยอมรับว่ามันเป็นความจริง ปัจจุบันได้มีนายหนังที่เป็นศิษย์ได้นำตัวละครตัวนี้ไปเล่นหลายคณะแล้ว หนังฉิ้นมีความสามารถในการตัดรูปเองมารดั่งแต่เริ่มเล่น แม้ช่วงหนึ่งจะใช้รูปของช่างที่มีชื่อเสียง อย่าง “ป้าชวน บ้านหลาหลวง” บ้าง แต่มาระยะหลังหนังฉิ้นจะตัดรูปใช้เองเป็นส่วนใหญ่จนกระทั่งถึงปัจจุบันนี้หนังฉิ้นธรรมเนียม เป็นหนังที่ได้ชื่อว่าเป็นหนังที่เด่นที่สุดในด้านกลอนสด แม้จะเขียนเรื่องไว้แล้วก็ตามแต่เวลาเล่นจริง ก็ยังสามารถเปลี่ยนแปลงกลอนไปได้ตามสถานการณ์อย่างฉับไวทันลูกทันคน กลอนของหนังฉิ้นไม่ใช่คำฟุ่มเฟือย ใช้ศัพท์ถูกต้องทั้งศัพท์ทั่วไปและราชาศัพท์ แม้อาจมีความลำบากใจอยู่บ้างสำหรับผู้ฟังหรือผู้อ่านที่ไม่คุ้นเคยกับภาษาถิ่น แต่สำหรับคนที่เป็นชาวตะลุงแล้ว กลอนของหนังฉิ้นจะงดงามเข้าใจง่าย ความหมายเด่นชัด ลึกซึ้งกินใจ การเล่นครั้งสำคัญที่สุดในชีวิตที่หนังฉิ้นจารึกไว้อย่างไม่มีวันลืม คือการเล่นหน้าพระที่นั่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถที่ตำหนักทักษิณราชินิเวศน์ จังหวัดนครราชสีมา เมื่อ พ.ศ.2517 จากการเล่นครั้งนั้นทำให้หนังฉิ้นได้เข้าเฝ้าเบื้องพระยุคลบาทสิ้นเกล้าฯ ทั้ง 2 พระองค์อย่างใกล้ชิดระหว่าง พ.ศ. 2517-2518 หนังฉิ้นได้บันทึกเสียงที่เล่น นำขึ้นทูลเกล้าฯ รวม 4 เรื่อง แต่ละเรื่องความยาว 6 ชั่วโมง คือเรื่อง ฟ้าประกาศิต ปทุมทอง ดอกฟ้าละอองดิน และสามหัวใจ และภายหลัง (พ.ศ. 2532) สถานีโทรทัศน์ช่อง 10 หาดใหญ่ ได้บันทึกแถบภาพเรื่องแหวนประดับชีวิต ความยาว 4 ชั่วโมง นำขึ้นทูลเกล้าฯ อีกครั้งหนึ่ง แถบบันทึกเสียงเรื่องหนังของหนังฉิ้นนี้เป็นที่ทราบกันดีว่า เมื่อคราวเสด็จพระเจ้ายู่หัวพระราชก็ทรงเปิดฟังเพื่อพระเกษมสำราญในพระราชหฤทัย ผลจากการเล่นถวายหน้าพระที่นั่งครั้งนั้น ทำให้หนังฉิ้นได้รับพระราชทานนามเป็นหนัง “อรรถโฆษิต” ทรงให้คำแปลมาว่า “(คณะหนังตะลุง) ที่ประกาศความดี” ในปี พ.ศ. 2518 นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณสิ้นเกล้าไม่เฉพาะแก่นายหนังฉิ้นเท่านั้น หากแต่แก่วงการหนังตะลุงโดยทั่วไปด้วย

หนังฉิ้นได้ชื่อว่าเป็นศิลปินหนังตะลุงผู้ผลิตผลงานที่มีคุณภาพทางสังคม ทั้งในฐานะผู้เผยแพร่ข่าวสารที่ประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี ในฐานะผู้สร้างความเข้าใจอันดีในสังคม โดยใช้เรื่องที่แสดงเป็นสื่อ ในฐานะผู้แนะนำศีลธรรมจรรยาและแนวทางชีวิตตามแนวนิยมในศาสนา

และระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข เพื่อให้เกิดความไว้วางใจกันเพื่อการอยู่ร่วมกันโดยสันติ โดยมีผู้ดู ผู้ฟังไม่รู้ตัวว่าถูกสอน ในฐานะผู้ให้ความบันเทิงราคาถูกที่ไม่เป็นพิษภัยแก่ประชาชน รวมไปถึงในฐานะผู้อุทิศศิลปะหนังตะลุงอย่างมีเหตุผล หนังสือธรรมโฆษณ์ ได้รับการประกาศยกย่องเชิดชูเกียรติให้เป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (หนังตะลุง) เมื่อวันที่ 8 ธันวาคม 2532 และได้รับเข้ารับพระราชทานโล่และเข็มเชิดชูเกียรติจากสมเด็จพระรัตนราชสุตาฯ สยามบรมราชกุมารี ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต เมื่อวันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2533

2.5 เรื่องย่อของบทหนังตะลุง ที่นำมาศึกษา

เนื้อเรื่องโดยย่อของบทหนังตะลุงของนายฉิ้นที่นำมาประกอบการวิจัยมีดังนี้

สายเลือดขัณฑ์ดียวา

เป็นเรื่องราวของท้าวพันธุระที่โดน โคน บัลลังก์โดยเจ้าเมืองทวาระกะ และลูกชายฝาแฝด ทั้ง 3 คนก็โดนจับแยกออกจากกัน เด็กทั้งสามคนจึงประสบกับโชคชะตาที่แตกต่างกันออกไปคนแรกชื่อเกียรติศักดิ์ ได้รับการเลี้ยงดูจากเจ้าเมืองปัญจธานีเป็นอย่างดี มีการศึกษาสูง เมื่อเรียนจบบิดาจึงมีคำสั่งให้แต่งงานกับลูกสาวเจ้าเมืองทวาระกะแต่ตนมีเมียอยู่แล้วเป็นสาวชาวบ้าน ชื่อเพียงจันทร์ ตนจึงวางแผนหนีออกจากเมืองไปอยู่กับเมียตน แต่ในระหว่างทางไปเจอลูกสุริยา ซึ่งหน้าตาเหมือนตนแต่เชษฐสุริยาได้รับการเลี้ยงดูจากยายและ โดมาโนถันของนักเลงจึงทำแต่เรื่องผิดกฎหมายและกำลังหนีตำรวจอยู่เช่นกัน เกียรติศักดิ์จึงมีแผนให้เชษฐสุริยาปลอมตัวเป็นตนเพื่อไปแต่งงานกับลูกสาวเจ้าเมืองทวาระกะแทนตน แต่เชษฐสุริยามีแผนที่จะฆ่าเกียรติศักดิ์เสียเพื่อปิดบังความลับและแต่งงานกับลูกสาวเจ้าเมืองตามแผน ส่วนแฝดคนสุดท้ายได้รับการเลี้ยงดูจากพระเมื่อโตขึ้นจึงเดินทางออกตามหาญาติไปเจอยายหอม และได้รับรู้ความจริงทั้งหมด จึงเดินทางไปแก้แค้นแทนบิดาและพบรักกับลูกสาวเจ้าเมืองแทน เชษฐสุริยาก็โดนฆ่าเพราะเจ้าเมืองรู้ความจริง ส่วนเกียรติศักดิ์ก็ต้องกลับเข้าเมืองเนื่องจากเมียชิงฆ่าตัวตายไปเสียก่อนเพราะไม่ยอมเป็นตัวถ่วงความเจริญของสามี

แนวคิดหลักของเรื่องนี้เป็นการนำเสนอแนวความคิดในเรื่องของชาติกำเนิดว่ามีไข้วตัวกำหนดอนาคตที่ดีเสมอไป โดยบางคนอาจจะเกิดมาเป็นฝาแฝดกันแต่โดนแยกออกจากกันไปเติบโตในสภาวะแวดล้อมที่ไม่เหมือนกัน ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแตกต่างกันออกไปก็ย่อมมีชีวิตที่ดีหรือไม่เหมือนกันเพราะชาติกำเนิดมิใช่สิ่งที่กำหนดอนาคต หากแต่เป็นการกระทำและแนวทางดำเนินชีวิตที่มนุษย์เลือกปฏิบัติต่างหากที่จะบันดาลให้เกิดความสำเร็จหรือล้มเหลว บางคนเกิดมาพร้อม

ชาติตระกูลและฐานะที่ดึกดำบรรพ์ไม่สามารถมีชีวิตที่ดีได้ ผิดกับบางคนที่ไม่ใช่ชาติตระกูลสูงส่งแต่กลับประสบความสำเร็จ

คมพินาศ

เป็นเรื่องราวของครอบครัวพระยาบดินทรเดชาที่มีลูกสาวชื่อวาสนา ซึ่งเป็นคนที่มีหน้าตางดงามมีชายหนุ่มมาติดพันหลายคน แต่บิดาให้หมั้นกับนายวิชาญซึ่งเป็นนักเลงที่ไร้คุณธรรม นางไม่ชอบจึงหนีออกจากบ้านไปพร้อมกับนายสมพรซึ่งเป็นเด็กที่พระสุจริต (เป็นทนายความ) ได้เลี้ยงเอาไว้ สมพรจึงออกเดินทางไปขอความช่วยเหลือจากพันจ่าซึ่งเป็นเพื่อนรักกันมาก เมื่อข่าวรู้ถึงหูของพระยาบดินทร์ถึงกับป่วยหนักและจัดการให้แบ่งมรดกขึ้น ซึ่งก็เกิดการแย่งชิงมรดกกันขึ้นมา แต่พระสุจริตยังไม่แบ่งมรดกเพราะคิดจะรอนางวาสนาก่อน ส่วนนายวิชาญเมื่อรู้ว่าผู้หญิงหนีจึงออกเดินทางตามหา ในช่วงนั้นนางวาสนาก็ท้องกับสมพร เมื่อนายวิชาญเจอก็จัดการฆ่านายสมพรเสียและใส่ร้ายความผิดต่าง ๆ ให้พันจ่าโดนจับ และนางวาสนาก็ออกเดินทางหนีไปอยู่อีกเมืองซึ่งมีทรงศักดิ์เป็นผู้ว่าและมีลูกชายชื่อทรงวุฒิเป็นหมอและลูกสาวอีกคนชื่อดวงเดือนแต่ลูกสาวโดนฆาตกรต้อนนั่งรถกลับบ้านแล้วก็ไม่ได้เจอกันอีกเลย เมื่อข่าวนี้รู้ถึงหูของหมอทรงวุฒิจึงออกตามหาน้องสาว จนไปเจอหมู่บ้านหนึ่งซึ่งคนในหมู่บ้านนั้นนับถือเจ้าแม่มาลีที่อาศัยอยู่ในถ้ำ ในระหว่างนั้นหมอไปเจอนางเรณูและต้องรักษาอาการป่วยที่เกิดจากการที่นางตกใจเพราะคิดว่าตนไปเจอกับเจ้าแม่มาลี ซึ่งช่วยกันรักษาเท่าไรนางก็ไม่ยอมหาย หมอจึงรักษาทางจิตและแม่ของนางก็ได้บงบานต่อเจ้าแม่มาลีอีกด้วย ลูกจึงหายป่วยความลับจึงเปิดเผยว่าจริง ๆ แล้วเจ้าแม่มาลีก็คือน้องสาวของหมอที่ถูกข่มขืนโดยนายวิชาญแล้วจึงหนีมาอยู่ในถ้ำนั่นเอง ระหว่างนั้นพันจ่าก็หนีออกมาจากคุกเจอหมอทั้งสองจึงวางแผนกำจัดนายวิชาญเสีย ส่วนนางวาสนาได้คลอดลูกเมื่อลูกโตขึ้นก็ไปทำงานในโรงงานแล้วมีคนเจอจึงพาเดินทางกลับบ้านเจ้าคุณมีชีวิตที่ดีและเป็นสุข

แนวคิดหลักของเรื่องนี้เป็นการนำเสนอแนวความคิดในเรื่องของความเชื่อในอำนาจของสิ่งเหนือธรรมชาติ ว่าสามารถดลบันดาลให้คุณแก่ผู้ที่เคารพนับถือและลงโทษแก่ผู้ที่ลบหลู่ดูหมิ่นให้มีความเป็นไปตามแนวทางปฏิบัติของคนแต่ละคน นอกจากนี้เวลาเราอยากได้อะไรก็ยังสามารถไปบงบานขอให้ได้ในสิ่งที่เราปรารถนา แต่เมื่อได้แล้วก็ต้องเอาของไปแก้บนด้วยจึงจะไม่เป็นผลร้ายต่อตัวเรา แต่ผลสุดท้ายของความเชื่อเรื่องสิ่งเหนือธรรมชาตินั้น ในความเป็นจริงแล้วเจ้าแม่ที่คนเกรงกลัวและให้ความเคารพนับถือนั้นจริง ๆ แล้วก็เป็มนุษย์ธรรมดาเนี่องแต่ชาวบ้านเข้าใจผิดคิดว่าเป็นวิญญาณที่มาสิงสถิตย์อยู่ในถ้ำ ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นความเชื่อของนายหน้าต่อความกิดของคนในชนบท ที่มีความผูกพันกับธรรมชาติให้ความเคารพยำเกรงต่อทุกสิ่งทุก ๆ และนอก

จากนี้ยังนำเสนอแนวคิดเรื่องความสำคัญของจิตใจ ว่าเวลาที่คนเราป่วยใช้นั้นการรักษาร่างกายแต่เพียงอย่างเดียวคงมิสามารถทำให้หายได้ หากแต่จะต้องรักษาจิตใจของผู้ป่วยด้วยโรคจึงจะหายขาด

ดอกฟ้าละออดิน

เรื่องราวว่าด้วยเมือง ๆ หนึ่งที่ธิดาทำพิธีเลือกคู่โดยการเสี่ยงพวงมาลัย แต่ไปได้หนุ่มชาวบ้านชื่ออาวุธซึ่งเป็นชาวบ้านธรรมดาที่อาศัยอยู่กับยายและน้องชายชื่ออาคม นายอาวุธเห็นว่าตนเองไม่คู่ควรกับธิดาจึงหนีกลับบ้าน ในระหว่างนั้นก็เกิดเหตุการณ์ที่น้องชายตายแล้วหนีไป อาวุธจึงทำพิธีฝังศพยายแต่ในขณะที่ขุดหลุมฝังศพยายก็ได้เจอคาบวิเศษ ในขณะที่อีกเมืองหนึ่งนั้นเจ้าเมืองได้ทำดาบประจำเมืองหายจึงปรารถนาว่าใครก็ตามที่เจอดาบนี้จะได้สมรสกับธิดาของตนแต่ในระหว่างนี้ธิดาเจ้าเมืองได้ตกอยู่ในอันตราย ยักษ์จึงเข้าไปช่วยเหลือแล้วพานางไปฝากไว้กับฤๅษีเพื่อร่ำเรียนวิชา ในระหว่างนั้นอาวุธก็ออกเดินทางเข้าป่าได้เจอถ้ำของคณิศรด้วย จึงอยู่ร่ำเรียนวิชาและเป็นเพื่อนกับธิดาเจ้าเมือง โดยมีได้รู้ว่านางเป็นใครความสัมพันธ์ของทั้งสองจึงเริ่มเปลี่ยนไปเป็นความรู้สึกรักกันและได้อยู่ร่วมกันต่อไป

แนวความคิดหลักของเรื่องนี้อยู่ที่การแสดงให้เห็นความสำคัญของการทำตนเป็นผู้ที่กตัญญูต่อผู้ที่เลี้ยงดูตัวเรามา และดูแลท่านยามแก่เฒ่า ส่วนในเรื่องของการวางแผนนั้นนายอาวุธจะเป็นผู้ที่รู้จักตน ว่าตนต่ำต้อยไม่คู่ควรที่จะแต่งงานกับหญิงที่สูงศักดิ์กว่า เพราะตนเป็นแค่คนธรรมดาไม่มีวิชาความรู้ใด ๆ ฐานะก็ยากจนถ้าอยู่ด้วยกันก็จะทำให้อีกฝ่ายลำบากได้ ในการคบมิตรถึงแม้ว่าจะรู้ว่าต่างเพศกันก็ไม่ควรที่จะคิดมีดีมีร้ายกับเขา ควรทำตนเสมอต้นเสมอปลายคนเขาก็จะเห็นความดีและมีใจเมตตาต่อเรา

สายเลือดลึกลับ

เป็นเรื่องของเจ้าเมืองนครเขียงแสนแต่งงานมานานแล้วแต่ก็ไม่มีลูกสักที จึงกุ่มใจมากและสั่งให้โหรเข้ามาทำนายว่าตนจะมีลูกหรือไม่ ในขณะนั้นก็มีขุนพลที่คิดปองร้ายต่อเจ้าเมืองจึงวางแผนโมยเสื่อพระอนุชาแล้วลอบเข้าไปปล้ำราชินี นางเก็บกระดุมเสื่อได้จึงเข้าใจผิดคิดว่าเป็นพระอนุชาแต่ก็ต้องเก็บทุกอย่างไว้เป็นความลับ โดยนางคิดกำจัดเด็กในท้องแต่ก็คิดได้ว่าแม่แต่สัตว์มันก็ยังรักลูก นางจึงคิดว่าแม่เด็กจะเกิดจากการที่นางโดนขืนใจแต่ก็เป็นลูก นางก็ต้องรักและดูแลต่อไป ด้วยเหตุนี้นางจึงคิดฆ่าพระอนุชาต่อมา ในระหว่างที่อีกเมืองหนึ่งกำลังจะส่งธิดาไปหมั้นกับพระอนุชา แต่ธิดาไม่ยอมจึงปลอมเป็นชายออกเดินทางเข้าป่าและตกอยู่ในอันตรายและได้รับการช่วยเหลือจากพระอนุชาโดยที่นางไม่รู้ว่าจริง ๆ แล้วเป็นคู่หมั้นตน นางได้รับบาดเจ็บพระอนุชาช่วย

จึงรู้ว่าเป็นหญิง แล้วทั้งคู่ก็ได้อยู่ด้วยกัน ส่วนขุนพลก็โดนวางยาพิษโดยนางสนมของราชินีแล้วก็ตาย

เนื้อหาสำคัญของเรื่องนี้มีจุดเด่นอยู่ที่การแสดงความรักของแม่ที่มีต่อลูกว่าความเป็นแม่ไม่ว่าจะเป็นคนหรือสัตว์ก็ต้องรักลูกเหมือน ๆ กัน ในเมื่อเราเกิดมาเป็นคนแล้วก็ต้องมีความรับผิดชอบเลี้ยงลูก อบรมและเอาใจใส่สั่งสอนให้เขาเป็นคนดีของสังคมต่อไป นอกจากนี้ก็ยังมีการสอดแทรกความเชื่อในเรื่องของโชคชะตาโดยมีการให้โหรมาทำนายเหตุการณ์ในอนาคต เชื่อในเรื่องของพรหมลิขิตว่าถ้าเป็นคู่กันแล้วก็ไม่แคล้วคลาดกันไปได้ จะหลบหนีอย่างไรก็ต้องเจอกันอยู่ดี

มัจจุราชนก

กล่าวถึงเจ้าคุณประสิทธิ์ซึ่งมีลูกสาวแต่ลูกไปชอบกับหนุ่มชาวบ้าน จนเกิดท้องขึ้นมา ความรักของคนทั้งคู่โดนขัดขวาง โดยเจ้าคุณมีแผนกำจัดลูกเขยโดยการฆ่าเสียให้ตาย แล้วให้ลูกแต่งงานกับวิชาญลูกเศรษฐี เมื่อนางคลอดลูกท่านขุนก็คิดกำจัดเด็ก แต่คนใช้กลับพาเด็กหนีไปฝากไว้กับย่าแต่นางเข้าใจว่าลูกตายจึงตรอมใจสลบไปแต่บิดาเข้าใจว่าตายจึงพาไปฝังเงียบ ๆ เพราะไม่ใ้ใครรู้เพราะอับอายแม่แต่พระก็ไม่ให้สวดศพ เรื่องรู้ถึงวิชาญจึงมาขุดศพนางเพื่อทำพิธีแต่นางกลับฟื้นแล้วทั้งสองก็หนีไปอยู่ด้วยกัน วันหนึ่งในขณะที่วิชาญไม่อยู่บ้านเกิดอุบัติเหตุไฟไหม้บ้าน นางจึงเดินไปขอความช่วยเหลือแต่คนที่มาช่วยเป็นคนที่เคยอยู่ที่บ้านนางมาก่อน จึงเข้าใจว่าเป็นผีจึงตีนางตายแล้วก็จึงโดนตำรวจจับ ส่วนลูกของนางที่คนรับใช้ช่วยไว้ในตอนแรกนั้นขายได้ให้เด็กปลอมเป็นชายเพื่อความปลอดภัย แต่เนื่องจากมีฐานะยากจนต้องอดมื้อกินมื้อเด็กจึงต้องขโมยแต่นางโดนผู้ว่าจับได้สืบเรื่องกันจนได้ความ และนางก็ได้รับการช่วยเหลือให้กลับไปอยู่บ้านและมีความสุขต่อไป

แนวความคิดหลักของเรื่องนี้แสดงให้เห็นถึงสังคมชาวใต้ที่บ้านใดก็ตามที่มีลูกสาวประพฤตินิดไม่ดีไม่งาม ไปได้เสียกับผู้ชายโดยที่พ่อแม่ไม่รู้และยังเป็นคนที่ไม่เหมาะสมกันแล้วด้วยก็จะยังเป็นเรื่องอับอาย เหมือนกับที่บิดาได้ลงโทษผู้เป็นลูกสาวโดยการกำจัดลูกเขยและหลานเสีย ส่วนบุตรสาวเมื่อตรอมใจตายไปผู้เป็นพ่อก็ไม่ยอมให้มีการทำพิธีศพแต่อย่างใด กลับให้เอาไปฝังไว้เฉย ๆ ไม่ใ้ใครรู้ แม้แต่พระก็ไม่ใ้มาสวด เนื่องจากอับอายในความประพฤตินองลูกสาวตนเอง และแสดงให้เห็นความเชื่อของคนที่ว่าเมื่อเราตายไปสิ่งที่ยังเหลืออยู่ก็คือวิญญาณที่ยังคงวนเวียนอยู่มิได้ดับสูญไปเหมือนกับร่างกายแต่อย่างใด นอกจากนี้ก็ยังสอดแทรกความคิดในเรื่องของความกตัญญูที่เด็กสาวมิใ้กับยายของตนแม้ว่าจะไม่ใช่แม่ตนแต่นางก็ดูแลให้ดีที่สุดเท่าที่นางจะทำได้

จำเลยลี้ภัย

เป็นเรื่องของนายธาดาที่โดนเมียวางแผนลอบฆ่าแต่ก็ไม่ตาย ในระหว่างที่ตระกำลำบากอยู่นั้น ก็เจอแหวนและแหวนวงนี้เองที่ทำให้นายธาดากลับกลายเป็นคน 2 ร่าง คือ เป็นคนธรรมดา และในเวลาคับขันก็เป็นคนเก่งมีวิชาความรู้ความสามารถมีอิทธิฤทธิ์ต่าง ๆ มากมาย และได้ไปช่วยนางแก้วกัลยาที่โดนแม่เลี้ยงกลั่นแกล้งไว้ทัน บิดาของนางจึงขกนางให้ธาดาแต่ยกยพรตัน ไม่ยอมเพราะมันหลงรักนางอยู่จึงเกิดการต่อสู้กันแต่ด้วยอิทธิฤทธิ์ของแหวนทำให้ยักษ์พ่ายและยอมให้นางไปรวมทั้งตนก็ยอมเป็นทาสรับใช้อีกด้วย ส่วนเมียแก่นายธาดาก็ไปมีชู้ใหม่อยู่ไปก็โดนขับไล่ออกจากเมืองต้องทนรับกรรมตามที่ตนได้ทำเอาไว้ ส่วนตัวนายธาดาเองก็ต้องออกเดินทางตามหาเจ้าของแหวนเพราะคิดว่าในชาติที่แล้วตนต้องทำกรรมอะไรไว้กับเจ้าของแหวนจึงต้องช่วยเหลือผู้คนไปเรื่อยจนกว่าจะพบเจ้าของแหวนต่อไป

แนวคิดหลักของเรื่องนี้อยู่ที่ความเชื่อในเรื่องกรรมว่าคนเราที่เกิดมาก็เพื่อที่จะชดใช้กรรมที่ตนได้ทำเอาไว้เมื่อชาติก่อน เหมือนกับที่นายธาดาคิดว่าตนได้เคยทำกรรมไว้กับเจ้าของแหวนในชาติก่อน ชาตินี้จึงต้องเดินทางออกตามหาเจ้าของแหวนไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะพบเพื่อจะได้คืนแหวนแก่เจ้าของจริง ๆ นอกจากนี้ก็ยิ่งเชื่อว่าใครทำกรรมใดไว้ ก็ยอมที่จะได้รับผลกระทบนั้นตอบแทนเหมือนเมียแก่นายธาดาที่มุ่งร้ายต่อผัวต่อมาเมื่อมีชู้จึงต้องก้มหน้ารับผลกระทบของตน

ลูกหลงแม่

เป็นเรื่องของเจ้าเมือง 2 เมือง กล่าวคือ เมืองแรกเจ้าเมืองจะจัดงานแต่งงานของเจ้าชายพิศณุกับนางเกษรา เลยตกลงใจเรียกนางรำเข้ามาปรึกษาเรื่องงานแต่กลับมารู้ว่านางท้องกับเจ้าชายพิศณุ นางจึงต้องถูกเนรเทศออกไปจากเมือง โดยต้องทิ้งลูกสาวไว้ให้นางเกษราเป็นผู้ดูแล ส่วนเจ้าเมืองอีกเมืองชวานั้นเมื่อเมียตนท้องก็เกิดอยากกินดวงใจพระพุทเจ้า ฝ่ายสามีจึงเดินทางหาแต่ไปเจอฤาษีและได้รับรู้ว่าจริง ๆ แล้วดวงใจพระพุทเจ้าก็คือพระธรรมคำสอนนั่นเองจึงเดินทางกลับแต่เมื่อนางคลอดบุตรชายนางก็ตาย เจ้าเมืองเลยให้เอาเด็กผู้ชายนั้นไปลอยน้ำ แต่นางรำได้ไปเจอเด็กชายนั้นจึงนำกลับมาเลี้ยงระหว่างทางเจอโจรแล้วโจรก็พยายามจะปล้นนาง นางจึงวิ่งหนีและทิ้งเด็กไว้ระหว่างนั้นพรานสินธุเจอเข้า เด็กจึงได้อยู่กับพรานสินธุและได้รับการเลี้ยงดูและสั่งสอนวิชาการทุก ๆ ด้านให้เป็นคนดี เมื่อวันเวลาผ่านไปเด็กทั้งสองโตขึ้น เด็กผู้ชายก็ได้ออกเดินทางไปสืบหาความจริงต่าง ๆ ก็มีเหตุให้ทั้ง 2 ได้เจอกันแล้วก็ได้อยู่ด้วยกันต่อไป

เนื้อหาหลักของเรื่องนี้อยู่ที่การแสดงความรักของแม่ที่มีต่อลูกว่ามากมายขนาดไหนซึ่งพรรณนาไว้ตอนที่ นางรำต้องทิ้งลูกไปเพราะตนโดนเนรเทศและได้มีการนำเอาหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนามาสอดแทรก คือ ศิล5ในการดำเนินเรื่อง เพื่อสอนศีลธรรมให้แก่ผู้ชมอีกด้วยและ

บทหนังเรื่องนี้ยังแสดงให้เห็นหลักของความเมตตากรุณาเมื่อตอนที่นางรำเจอเด็กชายลอยน้ำมา ก็คิดที่จะช่วยเหลือเพราะความสงสารที่นางมีต่อเด็กทารกนั้น ถึงแม้ว่าจะมีไข่มุกของนางเองก็ตาม นอกจากนี้ตัวนายพรานเองก็เป็นผู้มีน้ำใจช่วยเหลือนางรำ ในขณะที่นางลำบากและช่วยเหลือเด็กชายไว้จนเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีของสังคมได้แม้จะไม่ไข่มุกของตนก็ตาม

ทายาทพระยา

ที่เมืองมณีปุระเจ้าเมืองมีบุตรสาวหน้าตางดงามมาก แต่มีไฟแดงที่ได้ตามหอดูจึงทำนายว่าถ้ามีคู่ครองคู่ก็จะตายหมด วันหนึ่งนางฝันเห็นงูแล้วเกิดท้องขึ้นมาเฉย นางจึงถูกเนรเทศออกจากเมือง เพราะถูกเข้าใจผิดว่าคบชู้ผู้ชาย ระหว่างทางก็ไปเจอยักษ์และโดนจับไปบวงสรวงผีปรต เพราะความเชื่อว่าการจะเอาอาวุธศักดิ์สิทธิ์จากภูติ 2 คนได้ก็ต่อเมื่อเอาผู้หญิงที่ท้องแก่และมีไฟแดงที่ได้ตามาบวงสรวงจึงจะได้ ด้วยเหตุนี้นางจึงโดนฆ่าตายแต่เด็กในท้องรอดมาได้และได้รับการดูแลจากฤๅษีในระหว่างนั้นก็สามารถเรียนวิชาต่าง ๆ มากมาย เมื่อโตก็ออกเดินทางเข้าเมืองแล้วระหว่างทางได้ข่าวว่าธิดาเจ้าของเมืองงดงามมาก จึงปลอมตัวเป็นนกลสาธิตาไปอยู่ในห้ององค์หญิงเมื่อได้ใกล้ชิดกันก็เกิดรักกัน ส่วนยักษ์เมื่อได้อาวุธวิเศษก็ได้วางแผนประลองฝีมือกับทุกคนไปทั่วและไปเจอกับบุตรสาวเจ้าเมืองอีกเมืองที่มีวิชาแก่กล้า ด้วยความช่วยเหลือจากหลายคนนางจึงได้สู้ชนะและฆ่ายักษ์ตนนั้นเสีย

เนื้อหาหลักของเรื่องนี้อยู่ที่การนำเสนอในเรื่องของโชคชะตาราศี ลักษณะรูปร่างหน้าตาว่าคนที่มีไฟได้ตามหอดู คู่ก็ต้องตายและแสดงให้เห็นว่าไม่ว่าครอบครัวใดก็ตามถ้าบุตรสาวประพฤติน่าไม่ดีไม่งาม ก่อให้เกิดความเสื่อมเสียแก่วงศ์ตระกูลนั้น เป็นเรื่องร้ายแรงมาก จะต้องโดนลงโทษไล่ออกจากบ้านจากเมืองเลยทีเดียว และเชื่อในอำนาจของสิ่งเหนือธรรมชาติคือภูติผีปีศาจว่ามีจริง และสิ่งเหล่านี้มีอิทธิฤทธิ์มากมายพอที่จะคลั่งบันดาลให้คุณให้โทษแก่เราได้ ถ้าเราบวงสรวงให้ถูกพิธีเหมือนกับที่ยักษ์เอากล้าหญิงไปบวงสรวง และแสดงให้เห็นว่าในสังคมของคนได้นั้น ในเรื่องของการให้การศึกษาวิชาความรู้มิได้จำกัดอยู่แต่ในผู้ชายเท่านั้น ผู้หญิงก็มีสิทธิ์เรียนวิชาทุกอย่างได้เช่นเดียวกับผู้ชายอีกด้วย

เพื่อนแก้ว

เป็นเรื่องของชาย 2 คน คือไชยรัตน์กับวัชรชาติแอบหลงรักหญิงคนเดียวกันคือ นางดวงเดือน แต่ต้องตัดสินใจด้วยการจับสลาก เมื่อเจ้าเมืองจับสลากได้ไชยรัตน์ อีกฝ่ายจึงเสียใจมากแต่ด้วยความเป็นเพื่อนไชยรัตน์จึงให้คู่หมั้นไปพุดปลอบใจเพื่อน แต่ทั้งสองกลับได้เสียกันและไชยรัตน์ก็รู้ต่อจากนั้นวัชรชาติต้องออกเดินทางไปอยู่เมืองเหนือและได้พบรักกับสาวชาวบ้านชื่อนางกาบ

แก้วแต่พออยู่ได้ไม่นานดวงเดือนก็หนีมาตามวัชราที่เมืองเหนือ วัชราจึงทิ้งนางกบแก้วแล้วนางก็ได้พบกับลูกเจ้าเมืองที่ไม่สบาย นางได้พยาบาลจนหายดีแล้วลูกเจ้าเมืองก็เกิดรักนางจึงพากลับเมืองเพื่อจะแต่งงานกันต่อไป แต่วัชราเกิดหึงหวงเลยแทงลูกเจ้าเมืองแล้วทิ้งดาบเอาไว้แต่ไชยรัตน์เจอดาบเสียก่อนจึงโดนทหารจับตัวแต่ทุกคนก็รู้ว่าไชยรัตน์ไม่ใช่คนทำแต่เขาก็ยังรับผิดชอบเพื่อน เรื่องรู้ถึงหูเจ้าเมืองจึงสอบสวนทุกคนรวมทั้งนางกบแก้วนางไม่ยอมพูดความจริงเลยก็ตั้งตาย

แนวคิดหลักของเรื่องนี้เป็นการนำเสนอให้เห็นถึงหน้าที่ของมิตรและภรรยาว่า เมื่อมิตรหรือคู่ครองของตนเดือดร้อนเราจะต้องปกป้องคุ้มครองให้เพื่อนหรือสามีพ้นภัย เมื่อเขาล้มเหลวก็ให้กำลังใจไม่ทิ้งกันในยามยากลำบาก มอบความซื่อสัตย์และปรารถนาดีต่อมิตรหรือสามีเสมอรวมทั้งเสนอความคิดในการปฏิบัติตนของผู้ที่เป็นสตรีว่าเมื่อเสียความบริสุทธิ์ให้ชายใดแล้ว เขาก็ขึ้นชื่อว่าเป็นสามีเราจะต้องรักและซื่อสัตย์ต่อเขาไม่คิดเป็นอื่น ต้องปกป้องสามีเมื่อตกกระท้ำลำบากเหมือนที่นางกบแก้วยอมก่คลื่นตนเองตายแทนที่จะพูดความจริง เพราะจะทำให้สามีตนเองต้องเดือดร้อนและแสดงให้เห็นโทษของคนที่มีจิตใจโลเลไม่เข้มแข็ง หลงใจว่าชีวิตของเขาจะต้องพบกับความยุ่งยากและทุกข์ใจอยู่เสมอไม่เหมือนคนที่รักเดียวใจเดียว

แรงสายเลือด

กษัตริย์เมืองหนึ่งโดนโจรขโมยลูกเอาไปเลี้ยง และโจรได้ให้ชื่อเด็กว่าคำโดยสั่งสอนให้คำมีนิสัยเป็นโจร แต่เมื่อคำโตขึ้นโจรก็วางแผนให้ไปฆ่าผู้เป็นบิดามารดา เมื่อจะทำการฆ่าด้วยแรงของสายเลือดทำให้คำฆ่าไม่ลงเพราะรู้สึกว่าคุณทั้งสองเป็นคนดี จึงออกเดินทางไปอยู่ศึกษาวิชาจากฤษีจนสำเร็จวิชาและเป็นคนดี ต่อมาอีกเมืองหนึ่งได้มีการประกาศหาตัวผู้ชายให้มาสมรสกับลูกสาวเจ้าเมืองและคำก็ได้รับเลือก เขาจึงวางแผนเพื่อจะสอนให้โจรที่เลี้ยงเขามากลับกลายเป็นคนดีเหมือนตนจึงเดินทางกลับบ้านแต่โจรคิดว่าคำจะทรยศจึงพรากเมียคำเสีย เรื่องราวต่อมาจึงเป็นการออกตามหาเมียซึ่งคำจะต้องผจญภัยต่างๆ จนสุดท้ายก็ได้เจอกันและอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข

แนวคิดหลักของเรื่องนี้อยู่ที่การสอนให้รู้ว่าคนที่ได้รับการอบรมสั่งสอนมาไม่คั้น ไม่ได้หมายความว่าเขาจะเป็นคนเลวเสมอไป เพราะถ้าคนเรารู้จักคิดและใฝ่ดีแล้วก็สามารถปรับปรุงตนเองให้เป็นคนดีได้ต่อไป และยิ่งถ้าเขาได้รับการอบรมสั่งสอนจากผู้มีคุณธรรมมาก ๆ เขาก็ย่อมคิดที่จะเปลี่ยนแปลงคนอื่นด้วย แต่ถ้าผู้นั้นปิดตนเองไม่ยอมรับคำสั่งสอนของผู้อื่น ไม่ยอมเปลี่ยนแปลงตนเองหรือรับฟังคำสอนของผู้อื่น เขาก็ย่อมแต่จะประพฤตินทางที่ผิดขึ้นเรื่อย ๆ จนเป็นอันตรายต่อตนเอง และสอดแทรกเรื่องความกตัญญูรู้คุณของลูกที่ไม่ยอมฆ่าพ่อและแม่ของตน แม้จะเข้าใจผิดคิดว่าเป็นศัตรูก็ตาม นอกจากนี้เมื่อต้นรู้ความจริงว่า จริง ๆ แล้วโจรที่ตนเคารพเหมือน

พ่อกลับกลายเป็นผู้ก่อความเดือดร้อนอย่างใหญ่หลวงให้คนอื่นก็ได้คิดจะกำจัดแต่อย่างใด แต่ยังคงจะสอนเขา เปลี่ยนแปลงให้เขาเป็นคนดีต่อไป

จากการศึกษาบทหนังตะลุงของนายฉิ้น อรมุต พบว่าทั้ง 10 เรื่องมีเค้าโครงเรื่องไม่จบ และสามารถต่อไปได้เรื่อย ๆ การจบก็มักจะจบแบบทิ้งท้ายเมื่อเรื่องดำเนินไปถึงตอนที่ตื่นเต้น ก็ทิ้งคำถามให้สงสัยไว้ ผู้ชมเองก็ไม่ได้มีความคาดหวังว่าจะได้ดูจบจบอวสาน ผู้เขียนหรือนายหนังเองก็มีความเห็นว่าการจบนั้นเป็นสิ่งที่ไม่จำเป็นเพราะทั้งผู้แสดงและคนดูก็ทราบอยู่แล้วว่าตอนจบท้ายสุดคือการที่ตัวเอกกลับบ้านเมือง พบพ่อแม่อภิเษกสมรสหรือขึ้นครองราชย์หลังจากผ่านการผจญภัยมาตลอด จึงไม่สำคัญว่าจะจบอย่างไร สิ่งที่สำคัญคือการดำเนินเรื่องและการแสดงให้เห็นแต่ละฉากเสียมากกว่า ซึ่งจะมีการขยายความแต่งเติมเสริมต่อกับบทสนทนา บทคลก ความเพลิคเพลิน จึงได้มาจากการแสดงเป็นหลัก ในทางปฏิบัติการแสดงเรื่องไม่จบนี้อำนวยความสะดวกให้แก่ นายหนังมาก เพราะตัวเองก็ไม่อาจจะทราบว่าจะต้องเลิกแสดงเมื่อไหร่ บางโรงแสดงได้แค่ครั้งก็คนดูหายหมดก็เลิกแสดงตรงนั้นได้ทันที หรือบางโรงสว่างแล้วคนยังเต็มไม่ยอมให้เลิกก็อาจจะแสดงต่อไปอีก 1-2 ฉาก ที่จริงนายหนังบางคนกล่าวว่าเรื่องหนังตะลุงนั้นแสดงได้ไม่กัวันจบถึงจะจบก็อาจจะต่อเรีงราวขึ้นลูกหลานไปได้เรื่อย ๆ ถ้าต้องการ